

**TÜRK TARIMININ KÜRESELLEŞMESİ VE ORTAYA ÇIKARDIĞI
TOPLUMSAL PROBLEMLER****THE GLOBALISATION OF TURKISH AGRICULTURE AND IT
OCCURS SOCIAL PROBLEMS**

Mustafa TALAS*

Özet:

Günümüzde dünyada tsunami dalgası olarak adlandırılan küreselleşme olgusu yaşanmaktadır. Bu olgu bütün dünyayı etkilemektedir. Türkiye de doğal olarak bu durumdan etkilenmektedir. Çünkü toplumlar günümüzde birbirine çok daha fazla bağlıdır.

Küreselleşme, sosyal yaşamda çok değişik bir etkiye sahiptir. Bu etkiler siyasi, sosyal kültürel ve ekonomik niteliklidir.

Bu çalışmada küreselleşmenin ekonomik etkileri analiz edilecektir. Ekonominin bütün sektörleri küreselleşmenin sonuçlarından etkilenmiştir. Tarım da bu sektörlerden biridir. Özellikle Türkiye’de tarımsal ekonomik sektörlerin çok önemli sorunları vardır. Bu sorunların çok önemli bir kısmı toplumsal yapısal karakterli olmasına rağmen, küresel ekonomik faktörler de Türk tarımındaki krizde pay sahibidir. Bu büyük problemleri hem teorik hem de uygulamalı araştırmalarla çalışmak gerekmektedir.

Bu anlamda, bu çalışma Türkiye’deki tarımsal kriz ile ilgili teorik analiz denemesi niteliğindedir. Bu kriz hem sosyolojik hem de tarımsal niteliklidir. Ancak ben temel olarak sosyolojik boyutuyla ilgili olacağım.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, Türk Tarımı, Türk Tarımında Kriz, Küreselleşme ve Türk Tarımı

Abstract:

It has been lived the reality of globalisation which is called the wave of tsunami in the world today. This fact has infected all the world. Turkey has been also naturally affected this situation. Because, nowadays, societies depend on each other a lot.

The globalisation has got a lot of variety effects in social life. These have a character of politics, social, cultural and economic.

---

* Yard. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü - Niğde E-posta: mtalas44@hotmail.com

In this study, it has been analyzed economic effects of globalisation. All sectors of economy have been affected the results of globalisation. Agriculture is also one of the sectors of economy. In particular, agricultural economic sectors have been a lot of serious problems in Turkey. In spite of the fact that these problems are heavy social structural character, the global economic factors have also shared in the crisis of Turkish agriculture. It needs to study these great problems with both theoretical and practical studies.

In this sense, this study has been did the essay of theoretical analyze about agricultural crisis in Turkey. This crisis has been character both sociological and agricultural. I will mainly relate to sociological dimension in this article.

Key Words: Globalisation, Turkish agriculture, crisis in Turkish agriculture, globalisation and Turkish agriculture.

Giriş:

Dünya toplumları üzerinde okyanuslardaki tsunami etkisine benzer bir etki yaratan bir olgudan bahsedilmektedir. Yeni dünya düzeni, düzensizliği, postmodernite, tarihin sonu, medeniyetler çatışması vs. şeklinde farklı biçimlerde adlandırılabilen bu sosyal gerçeklik; sınıfları, politikaları, iletişimi, kültürü, sağlığı, eğitimi kısacası sosyal hayattaki her şeyi etkileyen bir yapıya sahiptir.

Her şeyi etkilediği söylenen küreselleşmenin kasırga şeklindeki dalgaları, tarımı da elbette bu etkinin dışında tutmayacaktır. Tarım politikaları, ürün ekimleri ve pazarlanmaları artık serbest piyasa ve rekabet koşullarına göre belirlenerek (Ikerd, 2009: 1-3) bir üst hukuk sistemiyle güvence altına alınmıştır. Çok taraflı anlaşmalar, uluslararası tahkim, ürün kotası belirleme kriterleri gibi uluslararası sistem tarafından kontrole katkıda bulunan yöntemler geliştirilmiştir.

Türkiye'nin de küreselleşmeden etkilenmemesi mümkün değildir. Aynı şekilde Türk tarımının da bu küresel sistemin dışında tutulması mümkün olamamaktadır. Türkiye'nin küreselleşmeden önce bir bölgeselleşme hedefi bulunmaktadır. Bu hedef AB'ye giriş şeklinde kendini göstermektedir. Bir tür alt küreselleşme şeklindeki AB'ye katılım sürecinde Türkiye'nin en sancılı ve hatta krizli sektörünü tarımın oluşturduğunu söylemek herhâlde abartıya yol açmayacaktır. Bu anlamda, AB ülkelerinin yüz ile iki yüz yıllık tecrübe sonucunda ulaştıkları tecrübenin sonucunu, Türkiye'den beş on yıl içinde uydurmasını beklemelerinden doğan sancı, Türk tarımını can çekişme noktasına getirmiştir. Küreselleşmenin genel sakıncaları ile AB'nin rekabet edilemez yapısal karakterinin bileşimi, Türk tarımını âdeta bir işkence odasına sokulmuş mahkûma döndürmüştür. Bütün bu boyutlarıyla toplumsal dinamikleri çok yönlü olarak etkilemektedir. Bu makalede bu etkilerin Türk Toplumunu açısından yaratacağı sosyolojik boyutlu

sorunlar analize tabi tutulmuştur. Yöntem olarak teorik sosyolojik analiz benimsenmiştir.

Türk tarımı, toplumsal kanserojen saldırılara en fazla maruz kalan bir Türk ekonomi sektörüdür. Türk toplumunun yapısal karakteri, son yıllara kadar, tarımda barınan nüfusun ağırlığını hep muhafaza etmesine sebep olmuştur. Bu durum, sosyal gerçekliğe göre analiz edildiğinde, uzun süre sürdürülebilirliği olabilecek bir durum değildir.

Dünyada meydana gelen baş döndürücü değişimler, bu alanda, radikal kanserojen atakların olmasını kaçınılmaz hâle getirmiştir. Bu radikal ataklara karşı savunma sisteminin hazırlanıp hazırlanamaması, aslında, işin temel boyutunu teşkil etmektedir. Çünkü bünyenin o tarza uydurulması çok yüksek maliyetler gerektirmektedir. Bu maliyeti karşılayacak bir finans kaynağı Türkiye’de bulunmadığından sancılar artıp, giderek kriz ataklarına varmaktadır.

Hem uluslararası genel şartlar hem de AB’ye uyum süreci ve müzakerelerin en sıkıntılı başlığının tarım olması, bu meseleyi, aslında, en ciddi sosyal, ekonomik ve kültürel boyutuyla bütünlükçü bir bakış açısıyla analiz etmeyi zorunlu kılmıştır. Çok yönlü olan bu meseleyi sosyolojik planda değerlendirme konusunda daha büyük bir eksiklik görüldüğünden değerlendirme gereği duyulmuştur. Hem dünyada hem de Türkiye’de nüfus yapısını, sosyal şartları, kentleşmeyi, göçü, suç oranlarını kısacası bütün toplumsal dinamikleri etkilediği için tarım meselesi tarafımızdan analize tabi tutulmak istenmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “Küreselleşmeye Teorik Yaklaşım”, ikinci bölüm “Türk Tarımının Toplumsal-Yapısal Karakterleri”, üçüncü ve son bölüm ise “Küreselleşme Sürecinde Türk Tarımında Ortaya Çıkan Sosyal Problemler” şeklindedir.

Bir reçete niteliğinde olmaktan çok fotoğrafa yansıyanların aksettirmeye çalışıldığı bir etüt niteliği olan çalışmanın Birinci Bölümüne bu aşamada geçilmesi mümkündür.

1. Küreselleşmeye Teorik Yaklaşım:

Yirminci yüzyılın son dönemlerinde başlayıp yirmi birinci yüzyılın başlarında etkisini devam ettiren küreselleşme kavramının işlerliği artmış, etkisi sosyal bilimlerin de dışına kayacak kapasiteye ulaşmıştır. Bugün, küreselleşme kavramı, her bilim alanında ve her ortamda karşılaşılabilecek en çok kullanılan kavramların başında gelen bir konum elde etmiştir.

Bir moda rüzgârı gibi etkisini gösteren küreselleşme kavramı (Timur, 2000: 7-8) tıpkı vaktiyle, emperyalizm, sosyal sınıf, sosyal adalet, sosyalizm kavramlarının yaşadığı tecrübe gibi, sosyal hayattaki her konuya iliştilen anahtar bir rol üstlenmeye başlamıştır.

Dar anlamıyla dünyanın küçülmesi ve tek bir yer olarak algılanması anlayışının yaygınlaşması (Aslanoğlu, 1998: 124-125) olan küreselleşme, geniş anlamıyla, yeni emperyalizm, neo-liberalizm, yeni dünya düzeni gibi kavramlara atıfta bulunan bir yapıya sahiptir (Talas, 2005: 99-101).

Küreselleşmenin başlangıcını Antik Yunan'a kadar götürebilmek mümkündür (Kızılcelik, 2004: 139). Konularının işlenişi bakımından Antik Yunan'a kadar götürülebilmesi söz konusu olabilecek olan küreselleşme, aslında, ulus devletlerin kuruluşunun başladığı 1648 tarihli Westphalia Barışı ile başlatılabilecek bir süreç niteliğindedir. Sömürgeciliğin başladığı ve yaygınlık arz ettiği dönemler; sırasıyla bir ve ikinci küreselleşme dalgalarının yaşanmasına sebep olmuştur. Emperyalizmin sömürgeci zihniyetinin ürünü olan iki dünya savaşından sonra ortaya çıkan Soğuk Savaş şartlarında alt yapısı hazırlanan üçüncü küreselleşme dalgası Sovyetlerin yıkılışı ile birlikte doğumunu gerçekleştirmiştir (Koç, 2004: 54-55).

Yapı, etki ve anlam bakımından önceki dalgalardan çok farklı olan bu yeni dönem küreselleşmesi kimisi için medeniyetler çatışması (Huntington, 1996), kimisi için yeni dünya düzeni (Keyman, 2002), kimi için düzensizliğin düzeni (Bauman, 1999), kimisi için postmodernizm (Giddens, 1991) kimisi için ise yeni emperyalizm ve neo-liberalizmdir (Kızılcelik, 2003).

Dünya değişik yerlerinde yaşayan her bireyi potansiyel müşteri olarak gören (Eroğlu, 1999: 147-151) bu yeni düzenin görünüşteki parolası demokrasi, serbest rekabet ve insan haklarıdır. Gerçekte ise sadece kendi ihtiyaç ve şartlarına hizmet ettiği kadar anlamlı olan bu değerlerin yerleştirilmesi için çok yönlü araçların kullanıldığına tanık olunmaktadır.

Küreselleşmenin ihtiyaç ve şartlarına uymayanlar öteki ilan edilip ya dışlanır, ya zorla demokrat yapılır veya ambargoya maruz bırakılır. Bu söylenen örnekler için, son beş altı yıllık yakın dönemdeki dünya analiz edilirse, mesele daha iyi anlaşılacaktır.

Küreselleşme, bir ideoloji olarak ele alındığında ne olduğu kadar ne olmadığı bakımından da önemli hâle gelen bir kavram olmaktadır. Bu bakımdan küreselleşme her şeyden önce, toplumsal değişimin tek şartı, doğrusal süreci ya da son süreci değildir. Yine, küresel iletişim, fırsat ve imkânlarının yaygınlaşması, kültürlerin birbirine doğru mutlak olarak yaklaşarak birleşmesini gerektirmez. Sonuçta, küreselleşme kesin olarak millî kültürlerin parçalanması veya yok olması demek de değildir (Gray ve John, 1999: 81-87).

Küreselleşme konusunu sonuçlandırırken bulunulan konuma göre değişebilen küreselleşme karşısındaki tutumlardan bahsetmeden geçmek olmaz. Bu noktada küreselleşme tutumlarına bakacak olursak

küreselleşmeye karşı tavır alışlar genellikle üç temel kategoride meydana gelmektedir (Zengingönül, 2004: 16).

- “1. Hiper küreselleşmeciler
2. Şüpheciler
3. Dönüşümcüler”

Bir başka ifadeyle taraftarlar, karşıtlar ve şüpheli yaklaşanlar şeklinde de sıralandırabileceğimiz küreselleşme tutumları çok renkli ve çeşitli olan bir görüntüye sahiptir. Sahip olunan bakış açısına göre şekillenen bu görüşlerden hangi yönle bakılırsa bakılsın, bugün için, bütün sosyal teoriler -Marksistler, Weberciler, dünya sistemleri teorisi taraftarları, fonksiyonalistler ve diğer pek çok çağdaş teorisyenler- küreselleşmenin günümüzün baskın karakterli eğilimi olduğu konusunda birleşmektedirler (Kellner, 2000: 8).

Sonuç olarak küreselleşme, pazarın mutlak egemenliği, devletin küçülmesi ve özelleştirmenin tamamlanması, uluslararasılaşmış sermayenin sınırsız hareketi şeklinde tanımlanabilir. (Şaylan, 1995: 208)

Küreselleşme, Kuzey-Batının çıkarlarını egemen kılmanın ve bu anlamda yapılabilecek her türlü yeniliğin ve düzenlemenin yapılmasının önünde hiçbir engel tanımayan bir yapıya sahiptir. Temel problemi dünyada artan yoksulluk olmak yerine gelişmiş ülkelerin bünyesinden çıkmış olan çok uluslu şirketlerin kârlarını üst seviyelere çıkarmadır (Aktaş, 2008: 2-3). Çünkü geri kalmış toplumların önemli bir kısmı Güney-Doğu tabiri içerisinde değerlendirilebilecek olan toplumlar Afrika ülkeleri, Müslüman ülkeler ve bunlardan biraz daha iyi durumda olan Çin, Hindistan, Brezilya ve Filipinler’den oluşmaktadır (Kydd, 2002: 6). Bu şekliyle hafızalarda netleşen küreselleşmenin benzer sonuçları zorlayan, ancak sosyo-kültürel yapı özellikleri bakımından ülkeleri farklı problemlerle karşı kaşıya bırakan yönü dikkate alınmalıdır. Şüphesiz küresel dalganın önemli problem alanlarından biri de tarım ekonomileridir. Tarım ekonomileri, küresel ideolojilerin temel hedeflerinin başında gelmektedir. Barındırdığı nüfus yoğunluğu ilginin daha üst seviyede ve olumsuz nitelikte olmasını temin etmektedir.

Türk Tarımı da yapısal karakterleriyle küresel ideolojilerin yakın ilgi ve alakasına mazhar olmaktan kendini alamamıştır. Bu sebeple, bu aşamada, Türk Tarımının Toplumsal-Yapısal karakterini değerlendirmek gerekmektedir.

2. Türk Tarımının Toplumsal-Yapısal Karakterleri:

Toplumsal hayatta çok önemli olan ekonomik faaliyetlerden biri de tarımdır. Bu önemi, iktisadi kalkınmayı temin eden araçlardan biri olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra, dünyada tarımsal üretimin

dünya nüfusunun ihtiyacını karşılamakta zorlanabileceği bir dönem içerisine girilmiş olması da küresel planda en stratejik sektörlerden biri olarak tarımı öne çıkarmaktadır.

Yarattığı üretim ve istihdam kapasitesine bağlı olarak önemi artan tarım, Türkiye açısından bakıldığında, birtakım yapısal sorunlar sebebiyle dikkat çekici bir karaktere sahiptir. Öyle ki, Türk tarımı ile AB gibi gelişmiş ülkelerin tarımı arasında “*teknoloji kullanımından işletme ölçeğine, örgütlenmeden kayıt sistemine kadar uzanan çok büyük yapısal farklılıklar*” bulunmaktadır (Şahinöz, 2008: 1).

Türk tarımındaki bu yapısal sorunlar; tarımın nüfusun üçte birini barındıran bir sektör olması, üçte birlik nüfusa karşın millî gelirin yüzde yedi ile sekizini ürettiyor olması, küçük meta üretiminin yaygın olması, toprağın dağılımının parçalı olması ve düşük verim düzeyi şeklinde sıralanabilir. Bu yapısal sorunları ortaya çıkaran temel faktör tarım kesimindeki yüksek düzeyli nüfus artışıdır. Nüfustaki bu artış hızı, miras hukuku kaynaklı bir arazi parçalanmasını gündeme getirmekte ve bunun sonucunda da küçük tarım alanlarında beslenemeyen artık nüfusun kentlere göç etmesi söz konusu olmaktadır (Arı, 2006: 63). Kısacası tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ile birlikte, insanların ve toplumların tarıma bağımlılıkları toplumsal yapıda sancılı toplumsal problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ayrı bir gelişme türü olarak ise, tarım sektöründe, artan ürün talebini karşılamak için, doğal kaynaklar ile birlikte sanayi ürününün kullanılmasıyla, tarımda ürün artışı sağlama eğilimi ile karşı karşıya kalınmaya başlanmıştır. Bu eğilimin artarak devam etmesiyle, tarımsal üretimde artışlar kaydedilmeye başlanmıştır. Bütün bunlarla birlikte, dağıtım ve pazarlamanın teşvik edildiği, uluslararası rekabeti kolaylaştırıcı finans teşvik ve imkânlarının sağlandığı bir aşamaya ulaşılmıştır. Söz konusu son aşamaya gelmek suretiyle, rekabet avantajı sağlamış ürünler ve bu ürünlere sahip olan ülkeler, uluslar arası ticarete göreceli üstünlük şansı yakalayan ülkeler olmuşlardır. Herhangi bir ülke için, bu durum, tarımda kendi kendine yeter ülke olma ayrıcalığının ötesine ulaşmak olup çok daha farklı bir anlam kazanabilmek anlamına gelmektedir. Bu anlam, tarımda elde edilecek artı değerın sanayileşmenin finansmanında kullanılabilir tarım kaynaklı bir dış ticaret geliri demek oluyor (“Tarım Ekonomisi”, 2008: 1).

Tarım ile ilgili çok önemli bir diğer yapısal mesele ise, gelişmiş ülkelerde kullanılan tarım alanlarının son noktaya ulaşmış olmasına karşılık, gelişmekte olan ülkelerde henüz kullanılmayan tarım alanları potansiyelinin çok üst seviyede olmasıdır. Böyle bir durum gelişmekte olan ülkelerin önemini katlayarak arttırmaktadır. Teknolojik imkânlarla verim arttırmanın da belirli bir sınırı olduğuna dikkat edilecek olunursa, artan tarımsal talebi bu sınırlı imkânların karşılayamayacağıın anlaşılması daha kolay olabilmektedir. Türk tarımı özelinde ise, gelişmiş ülkelerdeki teknolojik

üstünlük ve verimlilik avantajlarından bahsedebilmek mümkün değildir. Üretim çeşitliliği şeklindeki lehte olan durum, teknolojik yetersizliklerin gölgesinde kalmaktadır. Bütün bunlar bir tarafa, tarımsal üretim bakımından Türkiye, nadir kendi kendine yeterli ülkelerden olma özelliğini de aşamalı olarak kaybetmeye başlamıştır. Bu en önemli yapısal sorunlardan biri olma özelliğine sahiptir. Söz konusu yapısal özellik, hem iç talep fazlası ürünün dışarıda pazarlanma sorununun olmasından hem de tarım politikalarının olumsuz etkilerinden kaynaklanmaktadır. Dış pazara sunulan ürünlerde gelir seviyesinin yetersizliği de bir başka önemli sorunu temsil etmektedir. Yukarıdaki sorunların hepsinin ötesinde, bugün Türkiye’de tarım, üretim, istihdam ve piyasa şartları dikkate alındığında, ekonomide önemli ağırlığa sahip olma özelliğini devam ettirmektedir. Bu durumda, sektörün ekonomiye katkılarının artırılması açısından, Türk tarımının potansiyelinin daha fazla kullanılabilir hâle dönüştürülmesi hakkında tartışmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, Türk tarımında verimliliğin artırılması konusunun incelenmesi icap etmektedir (“Tarım Ekonomisi”, 2008: 1-2).

Türkiye, bir müddet önce, tarımda kendine yeten dünyadaki yedi ülkeden biriydi. Bugün, yukarıda bahsi geçen potansiyele rağmen, tam tersi bir durum söz konusudur. Türkiye kendi kendini doyurabilecek durumda değildir. İç pazarda ithal tarım ürünleri hâkimiyet sağlamaya başlamıştır. Bütün tarım ürünleri dışarıdan alınacak duruma gelmiştir. En somut örnek pamuk konusudur. 1990’lı yıllara kadar pamuk ihracatçısı bir ülke olan Türkiye bugün önemli miktarda pamuk ithalatçısı hâline dönmüştür. Dünyanın yedinci büyük pamuk üreticisi iken, üçüncü büyük ithalatçısı olmuştur. Pamuktaki durum tütün için de geçerlidir. Tarımın hayvancılık kısmı için de geçerlidir. 1980’de 80 milyon baş hayvanla dünyada ABD’den sonra ikinci olan Türkiye’nin, 1980 sonrasında, hayvan sayısı yarı yarıya azalarak 40 milyona kadar düşmüştür. Türkiye, hayvancılıkta ihracat yapabilen ülke olmaktan çıkıp, hayvan ithal eden ülke konumuna düşmüştür (Dura, 2008: 1).

Bütün bu anlatılanlardan sonra, Türk tarımının karakteristik yapısı şu şekilde özetlenebilir (Çıkın, 2008: 1):

“a. Türkiye toprak, su, iklim ve tür çeşitliliği bakımından dünya ölçeğinde zengin bir potansiyele sahiptir;

b. Buna karşılık Türk tarımının yapısal sorunları bulunmaktadır: Sulama, drenaj, tesviye, toprak dağılımı, işletmelerin büyük çoğunluğunun ekonomik ölçekten yoksun oluşu, işletmelerin çok parçalı olması, tarımsal pazarların organizasyon yetersizliği, tarım sanayi hizmetler entegrasyonundaki yetersizlikler, çiftçilerin teknolojik bilgi yetersizliği yanında genel eğitim düzeyinin düşüklüğü, tarımı sağlıklı bir şekilde izleyebilecek bilgi sistemi vb. gibi önemli alt yapı eksiklikleri bulunmaktadır.

Bu ve benzeri sorunlar, Türk tarımının AB ve dünya piyasaları ile bütünleşmesinde önemli sorunlar yaratmaktadır;

c. Türk tarımının finansal yapısını organize eden bir yapılanma yok denecek kadar azdır. 1930'larda devreye sokulan Ziraat Bankası, Tarım Kredi, Tarım satış Kooperatifleri, tarıma girdi sağlayan ve tarımdan çıktı alan kamu kuruluşları, bunların piyasa sistemi içinde seçenekleri yaratılmadan, son onlu yıllarda devreden çıkarılmışlar. Türk tarımı hazırlıksız bir şekilde Dünya piyasası ile karşı karşıya bırakılmıştır.

d. AB Gümrük Birliği, GATT, Dünya Ticaret Örgütü, vb.. uluslararası anlaşmalar, Türk tarımının yapısı dikkate alınmadan imzalanmış ve uygulamaya konulmuşlardır;

e. Özellikle 1980'den sonra, Türkiye'de sermaye birikimi, fiyat makası yolu ile tarımdan aktarılacak şekilde programlanmış, tarım âdeti sömürüye açılmış, iç ticaret hadleri, kimi zorlama araştırmaların aksine, tarım aleyhine işleyecek şekilde kurgulanmıştır.”

Bu karakteristik yapı sebebiyle Türk Tarımı sonuç olarak can çekişme noktasına gelmiştir. Önümüzdeki birkaç on yıllık süreç sonunda yetersiz beslenme sorunları yaşanmasının kaçınılmaz olacağı gerçeğinden hareketle, tarımın Türkiye'deki nüfusun beslenme sorununa çözüm bulur hâlde ciddi atılımlara ihtiyaç duyduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Dünyadaki küreselleşme dalgaları da Türk tarımının kriz içerisine girmesinde katalizör görevi görmüştür. Bir anlamda Türkiye'deki yapısal sorunların küreselleşmenin Türk tarımını istila etmesini kolaylaştırdığını öne sürmek mümkündür. Çalışmanın bu bölümünde küreselleşme sürecinde Türk tarımının karşılaştığı sorunlara değinmek gerekmektedir.

3. Küreselleşme Sürecinde Türk Tarımında Ortaya Çıkan Sosyal Problemler:

Türk tarımı, bugün için, büyük ölçüde dünyadaki liberalleşme eğilimlerinin etkisiyle sıkıntılı bir döneme girmiştir. Büyük oranda küreselleşme süreciyle bağlantılı olarak değerlendirilebilecek olan bu problemler, toplumsal yapı için tehdit olarak algılanabilecek niteliğe sahiptir.

Birkaç dönem önce, Türk tarımı için IMF; Dünya Bankası ve AB tarafından öngörülen değişimler günümüzde gerçeklik kazanmıştır. Türkiye-AB müzakerelerinde, tarım ile ilgili görüşmeler, en zorlu konu olmuştur. AB, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü tarafından kural hâline dönüştürülen (Trade Reforms And Food Security, 2009: 3) bu politikaların sonucunda, Türkiye tarımda kendi kendine yeten ülkelerden olma niteliğini yitirerek yüksek düzeyde ürün ithal edenler kategorisine düşmüştür. Bu durumun doğal bir sonucu olarak kırsalda artan işsizlik sorunu, atıl kalan tarım arazileri, artan iç göç ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal sorunlar

yaşamı olumsuz yönden ve derinden etkilemeye başlamıştır. Bu olguya tanıklık sadece sektörle ilgisi olanlarca değil toplumun çok değişik kesimlerince de anlaşılır, hissedilir ve dile getirilir olmuştur. (Ortaş, 2008: 1).

Ancak bugün gelinen durumda bile diğer Avrupa ülkelerine göre oldukça yüksek bir tarımsal nüfusu barındıran Türkiye'nin sadece AB ile ilgili politikalarında değil, bütün diğer politikalarında da tarımın çok ağırlıklı bir etkisi vardır.

Türk tarımının küreselleşmesi sürecinden bahsedildiğinde, AB ile ilişkilere atıfta bulunmak kaçınılmaz bir hâl almaktadır. Çünkü Türkiye'nin alt küreselleşme denilen hedefi AB ile bölgesel bir bütünlük kazanması şeklinde ifade edilebilir. *“Tarım alanında Türkiye-AB ilişkileri; tarım ürünlerinin serbest dolaşımı; Türk tarımının Ortak Tarım Politikasına (OTP) uyumu, tarım ürünleri ticaretinde karşılıklı olarak tercihli bir rejim uygulanması (tarım tavizleri) ve işlenmiş tarım ürünleri konuları olmak üzere üç yönlü bir gelişme göstermektedir. Tarım alanında Türkiye-AB ilişkilerinde en öncelikli konu Türk tarımının OTP'ye uyumudur. Türk tarımının OTP'ye uyumu gerçekleştirildiğinde, Türkiye ile Topluluk arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımı sağlanacak, dolayısıyla, işlenmiş tarım ürünleri (tarım unsuru bakımından) ve karşılıklı tarım tavizleri ile ilgili rejim OTP'ye uyum kapsamına girerek sona erecektir. Türk tarımının OTP'ye uyumu Türkiye ve Toplulukta; genel ekonomik ve sosyal yapı yanında, tarım ile doğrudan ilgili olarak işletme yapısı, üretim, tüketim, fiyat ve pazar politikası, dış ticaret, tarıma bağlı ve dayalı sanayiler, teknoloji kullanımı, verimlilik, üretici gelirleri, kendine yeterlilik, mali politikalar, kırsal, bölgesel ve sosyal politikalar, mevzuat ve kurumsal yapı olmak üzere pek çok konu üzerinde etkili olacaktır.”* (Ortaş, 2008: 1-2).

Ancak bu teorik plandaki iyi niyetli yaklaşımların uygulamada bir çöküşe yol açtığını söyleyebilmek mümkündür. Herhangi bir politikanın uyum süreci göz önünde bulundurulmadan âdeta bir budama politikasıyla yerleştirilmeye çalışılması belki istatistiksel uyumu sağlamakta veya diğerlerine yakınlaştırmakta ancak sosyal göstergeler tam bir yıkın niteliğinde olmaktadır. Bunu Ankara Ticaret Odası (ATO) yaptığı araştırmayla çok net olarak ortaya koymuştur. *“ATO, gayri safi millî hasılanın yüzde 11.3'ünü oluşturan, istihdamın ise yüzde 33'ünü barındıran Türk tarımının, yanlış politikalar nedeniyle ecel terleri döktüğünü ileri sürdü. ATO'nun tarım araştırmasına göre, 2003 yılında yüzde 2.5 küçülen tarım sektörü, 2005 yılının ilk çeyreğinde de sıfır büyüme ile yerinde saydı. Kasım 2002 ile Temmuz 2005 döneminde, tarımda üretim girdilerindeki maliyet artışları yüzde 100'ü bulurken, ürün fiyatlarında ise yüzde 30 ile 80 arasında bir gerileme meydana geldi. Tarım ürünlerinin temel girdilerinden mazotta son 2.5 yıllık süreçte yaşanan fiyat artışı, TL bazında yüzde 61.8,*

dolar bazında ise yüzde 100'ü buldu. Tarımda kendi kendine yetmekle övünen Türkiye'de son 2 yıldaki ithalat artışı yüzde 58.8'e ulaştı. Bu dönemde gübre fiyatlarındaki artış da yüzde 100'ü aşarken, tohumluk, tarım ilacı, sulama ücretleri ve yem fiyatlarındaki artış yüzde 36 ile yüzde 233 arasında değişti. ATO araştırmasında, girdilerdeki bu duruma karşılık, Kasım 2002 ile Temmuz 2005 döneminde bazı ürünlerin piyasa fiyatlarındaki değişme de şu şekilde verildi: Fiyatı artanlar: Buğday yüzde 3.5, mısır yüzde 22.7, ayçiçeği yüzde 12.5, şeker pancarı yüzde 33.6, çay yüzde 82.8, tütün yüzde 8.7, et (karkas) yüzde 25.7. Fiyatı düşenler: Pamuk yüzde 37.5, kuru üzüm yüzde 10.4, kuru incir yüzde 20, beyaz kiraz yüzde 73.3, kayısı yüzde 80, vişne yüzde 57.1, domates yüzde 33.3. Araştırmada, 2002 yılında serbest piyasada 280 bin liraya alıcı bulan buğdayın, bu yıl TMO'nun 365 bin lira fiyat açıklamasına rağmen, ortalama 290 bin liraya satılabildiği vurgulandı ve girdiler ile tarımsal ürün fiyatlarındaki bu gelişmenin, Türk çiftçisini ürettiğine pişman ettiği görüşü savunuldu." ("ATO Türk Tarımı Ecel Teri Döküyor", 2008: 1)

Bu sadece tarım nüfusunun azaltılması, aynı zamanda bir toplumun dayanak noktalarının felç edilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca sınıf yapısının doğal sürecinin dışına çıkılarak değiştirilmesi anlamına da gelmektedir.

Tarımda uluslararası politikaların sadece AB eksenini bulunmamaktadır. Aynı zamanda dünyadaki liberalizasyon ile de yakından ilgisi vardır. Bunu ekonomist Ahmet Şahinöz şu ifadelerle beyan etmektedir: "Dünya tarım politikalarında, Uruguay Round sonrası 'daha az devlet, daha çok piyasa' ifadesiyle özetlenebilen liberal eğilimler etkili olmaya başlamıştır. Avrupa Birliği ülkeleri başta olmak üzere, gelişmiş ülkeler 1994 Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması'ndan kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde, tarım ürünlerinin dış koruma oranlarında, ihracat sübvansiyonlarında ve nihayet iç destek miktarlarında önemli indirimler gerçekleştirmişlerdir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ise, kısmen DTÖ Tarım Anlaşması, kısmen kamu finansman kısıtları, esas olarak da Uluslararası Para Fonu (IMF) ile imzalanan Yapısal Uyum Programları'nın bir gereği olarak daha az müdahaleci tarım politikalarına yönelmek durumunda kalmışlardır." (Şahinöz, 2008: 1).

IMF'nin yapısal uyum programları gübre ihracatlarında liberalleşme; yerli üretimde devlet müdahalesinin kaldırılması; gübre dağıtımı, elektrik, sulama ve kredi temini gibi sübvansiyonların sona erdirilmesi; buğday, pirinç, şeker kamışı, pamuk ve yağlı tohum endüstrilerinin korumacılığının sona erdirilmesi gibi önlemlerden oluşmaktadır. Bu önlemler, büyük oranda Cargill ve Pepsico gibi ulusötesi şirketlerin tekeli kuvvetlendiren faktörler olmuşlardır (Vandana, 2009: 1-2). Böyle bir yaklaşım ulusal tarım politikaları için çok yönlü bir tehdit olarak görülebilir. Bunlar, özellikle

sürdürülebilir kalkınmanın önünde engel olarak görülebilecek hususlardır (Cocklin ve Dibden: 2).

Tarım politikalarının AB ve liberalizasyon süreçlerinden başka bir de nüfusun beslenme sorunları ile ilgisi vardır. Dünya nüfusunun beslenme sorunu her geçen zamanda önem kazanmakta ve nüfusun beslenme ihtiyaçlarının karşılanma güçlüğü artmaktadır (“Globalisation of agriculture and rising food insecurity”: 1-2). Özellikle küresel ısınmayla birlikte ortaya çıkan iklim değişikliklerinin etkisiyle içilebilir su ve kullanma suyundaki azalış ve buna karşılık nüfusta meydana gelen hızlı artış ile birlikte dünya nüfusunda çok ciddi beslenme(eme)me sorunu gündeme gelmektedir. Küresel politikaların büyük oranda zengin uluslar lehine düzenlemeler içermesi geri kalmış ülkelerin beslenme sorunlarını daha fazla büyütme ve katlanılmaz hâle dönüştürmektedir.

Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerdeki politikalarda ortaya çıkan liberal eğilimler tarım kesimine yapılan devlet müdahalelerinin ve korumacılığın yüksek bir düzeye ulaşmasını engellemiştir. Buna karşılık, ilginç bir şekilde, gelişmiş ülkelerde tarımsal sübvansiyonlar aynı dönemde mutlak olarak azalmayıp hatta tam aksine artış göstermiştir. Meselenin rakamlar ile ifadesi ise şu şekildedir: “*Tarım Anlaşması öncesinde 250 milyar \$ civarında bulunan OECD ülkelerinin toplam tarımsal sübvansiyon miktarı, 2000 yılından sonra 300 milyar \$’ı aşmıştır. Fakat bu arada, DTÖ’nün kısıtları doğrultusunda sübvansiyonların görece olarak gerilediğini söyleyebiliriz. Örneğin, OECD ülkelerinde, tarımsal sübvansiyon miktarının GSMH’ye oranı, söz konusu dönem için % 2’lerden % 1,3’e ve Üretici Destekleme Eşdeğeri (ESP) oranı % 40’tan % 30’a düşmüştür. Bu son oran AB için % 35, ABD için % 21 ve Türkiye için % 15’dir*” (Şahinöz, 2008: 2).

Türk tarımının durumunu Cihan Dura ilginç yaklaşımıyla özetlemektedir. Dura’ya göre, aslında, Türk tarımı uzun bir süreden beri ABD ile Avrupa Birliği’nin (AB) ablukası altında bulunmaktadır. Dura, “Korkunç Üçüzler” adını verdiği IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) tarafından kuşatmayı fiilen, yürütüldüğünü ifade etmektedir. Dura, Türk tarımının çökertilisinin serüvenini aşağıdaki biçimde bize aktarmaya devam etmektedir: “*Türkiye Ziraatçılar Derneği Genel Başkanı İbrahim Yetkin’in deyişiyle “çok planlı, programlı bir senaryo” söz konusu. Bu senaryo nasıl bir Türk tarımı hedefliyor? Yanıtı şöyle: Türk çiftçisi üretmeyecek; Türkiye tarım ürünlerini dışardan satın alacak. Kendi kaynaklarını kullanmayacak. Kapılarını yabancı sermayeye açacak. Tam bir açık pazar hâline gelecek. Çiftçi yoksullaştıkça kentlere sürülecek, proleterleşecek. Bütün tarımsal KİT’ler ortadan kaldırılacak. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Toprak Su, Ziraî Mücadele Karantina Genel Müdürlüğü; KİT’ler, örneğin Yem Sanayii, SEK, Et Balık, TEKEL vb. satılacak, kapatılacak, küçültülecek, dağıtılacak; devlet desteği, kredi alamayacak,*

pahalı borçlanmaya itilecek. Özetle ABD ve AB; daha doğrusu her ikisini yönlendiren Derin-Merkez; Türk tarımını zayıf, çaresiz, sürünür durumda görmek istiyor” (Dura, 2008: 3).

AB-ABD-Dünya Bankası, IMF eksenli politikaların varacağı sonuç budur. Bu sonucu ortadan kaldırmanın yolu kendi özüne ve öz kaynaklarına dönmektir. Bu da Türk Dünyası olmalıdır. Türkiye’yi hep ileriye taşımış olan ve daha da taşınmasını isteyen Atatürk şu ifadesini boş yere kullanmamıştır:

“Efendiler! Avrupa’nın bütün ilerlemesine, yükselmesine ve medenîleşmesine karşılık Türkiye tam tersine gerilemiş ve düşüş vâdisine yuvarlanadurmuştur. Artık vaziyeti düzeltmek için mutlaka Avrupa’dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa’nın emellerine göre yapmak, bütün dersleri Avrupa’dan almak gibi bir takım zihniyetler belirdi. Hâlbuki, hangi istiklâl vardır ki ecnebîlerin nasihatleriyle, ecnebîlerin planlarıyla yükselebilirsin?.. Târih, böyle bir hâdiseyi kaydetmemiştir!” (Gazi Mustafa Kemal Atatürk 6 Mart 1922 TBMM).

Tarımdaki küreselleşmenin Türkiye açısından en önemli boyutunu aslında borçlandırılarak ellerinden toprakları alınan köylülerin bir tür mülksüzleştirme sonucunda Türk topraklarının farklı bir tarzda işgalinin yapılmış olması teşkil etmektedir. Finans piyasasının yabancılaşmasının yüzde 60’ların üstüne çıktığı Türkiye’de kredi musluklarının kolay bir şekilde açılması ve ardından uluslararası rekabetten uzak olan çiftçinin ürününün para etmemesi sonucunda borcunu ödeyememesi, bunun sonucunda da toprağının haciz edilip uzak diyarlardan sahipler bulunması bu meselenin özetidir. Bu durum da Türk tarımının küreselleşmesinin bir başka yönünü temsil etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının mülkiyet sorunlu olmalarına yol açacak bu durum, aslında, daha kapsamlı bir alan araştırmasına ihtiyaç duyulan bakir bir alanı bize takdim etmektedir.

Sonuç olarak, her yönüyle Devlet politikası ile ülkenin ihtiyaçlarına göre şekillendirilen, çok yönlü ve planlı yeni yaklaşımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yaklaşım dünyanın gerçeklerinden uzak kalmadan ulusal menfaatleri kollayan bir yapıda olabilmelidir.

Sonuç:

Dünyada ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal bakımdan baş döndürücü gelişmelere yol açan bir küreselleşme süreci yaşanmaktadır. Bu süreç, toplumsal hayatı çok yönlü olarak etkilemektedir.

Tarım da sosyal hayatın parçalarından biri olarak önemli bir yere sahip olmaktadır. Tarım, hem beslenme ihtiyacı açısından hem de insanların önemli geçim kaynaklarından biri olması açısından sosyolojik analize ihtiyaç duyulan bir meseledir. Bu sebeple tarafımızdan araştırma konusu yapılmıştır.

Türk toplumu açısından dünyanın başka bölgelerine göre çok daha fazla önem arz eden tarım konusu dünyanın küreselleşmesi ile birlikte, yukarıda sayılan önemlerine ilâve yeni değer katılmasını gerekli kılmıştır.

Tarım hayatı da toplumsal yapının bir parçası olmasından dolayı yapısal karakterlerden etkilenmek durumunda olan bir sektördür. Liberalizasyonun maksimum düzeylere ulaştığı günümüzde bile, en önemli ekonomi sektörlerinden biri olma karakterini muhafaza eden tarım, Türk toplumu için de aynı özelliğe sahiptir. Çok kalabalık sayılabilecek nüfusun geçim ihtiyacını karşılaması açısından dünyanın diğer toplumlarındakinden çok daha büyük kapasiteye sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca uzun vadede küresel iklim değişikliklerinin de etkisiyle gıda sorununun büyüyerek devam edeceğine bakılacak olursa, tarımın çok daha önemli bir yer elde edeceğini söylemek abartı olmasa gerektir.

Bu özel durumlar sebebiyle, tarım, küreselleşen ekonomik ve sosyal yapının etkisiyle ulusal politikaların kontrolünden uzaklaşarak uluslararası politika tayin edicilerinin hâkimiyet alanına girmeye başlamaktadır. Ancak küresel politikalara eklenmek bir taraftan dünya gerçeklerine uzak kalmamak gibi bir olumlu sonuca yol açarken, bir başka açıdan henüz gelişmesini tamamlamamış toplumların gelişmiş toplumlarca sıkıştırılan ve hatta istila edilen bir ortam olmasına imkân tanıdığını söylemek mümkündür. Bütün alanlarda olduğu gibi, tarımda da uluslararası anlaşmalar, geri kalmış ülkeler küresel güç hâline gelmiş, Kuzeyli zengin ülkelerin izin verdiği kadar hareket alanına sahip olabilmektedirler. Küresel güçler, kendi iç işlerinde istedikleri kadar korumacı istedikleri kadar liberal politikaları benimser iken, geri kalmış toplumlara sınırsız liberallik dayatmaktadır.

Kaynaklar

- Aktaş, Erkan. (2008). “Küreselleşme, Yoksulluk ve Genetiği Değiştirilmiş Tarım Ürünleri”. *Munich Personal RePEc Archive*, s.1-7. http://mpra.ub.uni-muenchen.de/8657/1/MPRA_paper_8657.pdf (E.T.:07.05.2008)
- Arı, Aylan. (2006). Türkiye’de Tarımın Ekonomideki Yeri ve Güncel Sorunları. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (9), s. 61-81.
- “ATO: Türk Tarımı Ecel Terleri Döküyor”, s. 1-2. <http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=182580>, (E. T.:22.03.2008)
- Bauman, Zygmunt. (1999). *Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları*. çev: A. Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cocklin, Chris-Dibden Jacqui. (2009). “Regional Dimensions in National Development: A Perspective from Rural Australia” http://www.bitre.gov.au/publications/87/Files/c_cocklin.pdf (E.T.: 13.05.2009)
- Çıkmın, Ayhan. “Türk Tarımı İçin Bir Vizyon Ve Tarım Politikası Taslağı” <http://www.elelebizbize.com/t.ayhancikin/detay.php?id=100> (E.T.: 22. 03. 2008)

- Dura, Cihan. "Türk Tarımı Nasıl Tasfiye Ediliyor?" <http://www.turksolu.org/128/dura128.htm> (E.T.: 22.03.2008)
- Eroğlu, Fezullah. (1999). Küreselleşme Süreci ve Kimlik Krizi. *Türk Yurdu*, Mart-Mayıs, Cilt: 19, (139), s. 147-151.
- Gazi Mustafa Kemal Atatürk, 6 Mart 1922 TBMM.
- Giddens, Anthony. (1991). *Modernity and Self-Identity*, Polity Press, Cambridge.
"Globalisation of agriculture and rising food insecurity" **Third World Network**, <http://www.twinside.org.sg/title/food-cn.htm> (2009)
- Huntington, Samuel P. (1996). *The Clash of Civilisation and Remaking of World Order*, Simon and Schuster, New York.
- Ikerd, John E. (2009). *The Globalization of Agriculture: Implication for Sustainability of Small Horticultural Farms*. University of Missouri, USA <http://web.missouri.edu/ikerdj/papers/TorontoGlobalization.html>
- Kellner, Douglas; "Globalisation and Postmodern Turn". www.gseis.ucla.edu/courses/ed253a/dk/GLOBPM.htm (E.T.: 15.12.2000)
- Keyman E. Fuat. (2002). Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı. *Doğu Batı Dergisi*, Yıl: 5, (18), Şubat-Nisan, s. 31-53.
- Kızılcılık, Sezgin. (2003). *Küreselleşme ve Sosyal Bilimler*. Ankara: Anı Yay., 2. Baskı.
- Kızılcılık, Sezgin. (2004). *Zalimler ve Mazlumlar Küreselleşmenin, İnsani Olmayan Doğası*. Ankara: Anı Yayınları.
- Koç, Mustafa. (2004). *Küreselleşmenin Sosyolojik Boyutları Küreselleşme ve Psikiyatri*, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları, s. 52-63.
- Kydd, Jonathann. (2002). Agriculture and Rural Livelihoods: Is Globalising Opening or Blocking Paths out of Rural Poverty?. *Agricultural Research and Extension Network*, Network Paper No: 121, s. 1-16.
- Ortaş, İbrahim. "Neden Ulusal Tarım Kurultayı" http://strateji.cukurova.edu.tr/EGITIM/ortas/ortas_tarim_kurultayi.docr. (E.T.: 22.03.2008)
- Önder, İzzettin. (2004). Küreselleşme Yeni Ekonomik Düzen ve Uluslararası İlişkiler. *Değişen Dünya ve Türkiye'nin Dış Politika Gündemi*, İstanbul, s. 53-79.
- Talas, Mustafa. (2005). Küreselleşmenin Sonucu Olarak Türkiye'de Kimlik Krizi. *Tabula Rasa Felsefe-Teoloji Dergisi*, Yıl: 5, (14), Mayıs-Ağustos, s. 99-115.
- Talas, Mustafa-Kaya, Yaşar- Bildirici, S. Salih. (2008). "Yeni Dünya Düzeni ve Güç Kaynakları", *Farklı Yönleriyle Küreselleşme*, Ed. Mustafa Talas & S. Salih Bildirici, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- "Tarım Ekonomisi" **Ekodialog Dergisi** s. 1-3. http://www.ekodialog.com/Konular/tarim_eko/tarim_eko.html, (E.T.: 22.03.2008)
- Timur, Taner. (2000). *Küreselleşme ve Demokrasi Krizi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- "Globalization and the traditional role of agriculture" (2009) *Fao Corporate Document Repository*, Economic and Social Department, Trade Reforms And Food Security.
- Şahinöz, Ahmet. "Türkiye-Ab Müzakere Sürecinde Türk Tarımı", s. 1. http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1364&id=72 (E.T.: 22.03.2008)

- Vandana, Shiva. (1997). The Threat of the Globalization of Agriculture. *Voluntary Service Overseas (VSO)* <http://www.hartford-hwp.com/archives/25a/007.html>
(E.T.: 13.05.2009)
- Zengingönül, Oğul. (2004). *Küreselleşme*. Ankara: Adres Yayınları.